

синхронізація інформації між органами Державної казначейської служби Міністерства доходів і зборів щодо відображення надходжень коштів державного та місцевих бюджетів залишаються найважливішими стратегічними завданнями розвитку державних органів в Україні.

Список використаної літератури

1. Про Положення про Державну казначейську службу України : Указ Президента України : від 13.04.2011 р. № 460/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/460/2011>
2. Про внесення змін до наказу Державного казначейства України від 26.06.2002 р. № 122 : наказ Міністерства фінансів України та Державного казначейства України : від 30.11.2010 р. № 449 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1262-10>
3. Штригель Л. І. Розвиток казначейської системи виконання державного бюджету в Україні / Л. І. Штригель // Актуаль-

ні проблеми державного управління, педагогіки та психології : збірник наук. праць / Херсонський національний технічний університет. – 2008. – № 1. – С. 64–68.

4. Лучка Андрій. Зарубіжний та вітчизняний досвід управління ліквідністю єдиного казначейського рахунка : досвід Франції / А. Лучка // Світ фінансів. – 2012. – № 1. – С. 175–180.

5. Про затвердження Порядку відкриття та закриття рахунків у національній валюті в органах Державної казначейської служби України : наказ Міністерства фінансів України : від 22.06.2012 р. № 758 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1206-12>

6. Інструкція про відкриття аналітичних рахунків для обліку операцій по виконанню бюджетів в системі : затвердж. Державною казначейською службою України : від 28.11.2000 р. № 119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=vb119506-00>

Стаття надійшла до редакції 11.09.2013 р.

УДК 347.75/.76

С. В. Волосович,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет;

І. О. Семененко,

Навчально-науковий інститут заочного та дистанційного навчання, Національна академія внутрішніх справ

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ДЕПОЗИТІВ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто зарубіжний та вітчизняний досвід правового регулювання захисту депозитів. Запропоновано доповнення до чинного законодавства, що регулює гарантування вкладів фізичних осіб.

В статье рассмотрен зарубежный и отечественный опыт правового регулирования защиты депозитов. Предложено дополнение к действующему законодательству, которое регулирует гарантирование вкладов физических лиц.

Foreign and domestic experience of the legal adjusting of defence of deposits is considered in the article. Adding is offered to the current legislation which regulates guaranteeing of holdings of physical persons.

Ключові слова: депозити фізичних осіб, гарантування вкладів, система страхування депозитів, система захисту вкладів, розмір відшкодування.

Депозити завжди були вагомим джерелом формування банківських ресурсів, а в умовах кризи не-депозитні джерела ще більшою мірою відходять на другий план. У зв'язку з цим ключовим завданням держави має стати забезпечення його стабільності. Хоча банкрутства кредитних установ, як засвідчує практика, відбуваються не частіше, ніж банкрутства підприємств, проте вони можуть спровокувати кризові явища в національній економіці, оскільки є небезпека запуску ефекту «доміно». Зважаючи на те, що в основу банківських ресурсів покладено залучені кошти, навіть чутки про неплатоспроможність банку можуть призвести до панічної втечі клієнтів. А, як відомо, банківська паніка є одним з чинників, які спричиняють фінансові кризи. З огляду на вразливість та ризикованість банківських операцій потрібна дієва система страхування депозитів, спроможна захистити не лише окремих банків, а й банківську систему загалом.

Науковці вже вказували на необхідність у функціонуванні ефективного правового забезпечення

системи страхування депозитів. Різним аспектам цього питання присвячено праці С. М. Аржевітіна, С. В. Безвуха, В. І. Огієнка, І. В. Серветник, М. В. Семенової, А. Пригожиної, Р. Набока, К. Черкашиної. Проте комплексно стан правового забезпечення оцінювання суб'єктів страхової діяльності не досліджувався.

Метою статті є дослідження стану правового забезпечення гарантування депозитів в Україні та його відповідності міжнародним вимогам.

Згідно з абзацом 3 частини першої статті 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI, вклад – кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, які залучені банком від вкладника (або які надійшли для вкладника) на умовах договору банківського вкладу (депозиту), банківського рахунку або шляхом видачі іменного депозитного сертифіката, включаючи нараховані відсотки на такі кошти.

Нині чинна система гарантування вкладів в Україні забезпечує захист вкладів фізичних осіб, але з певними обмеженнями відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI. Як зазначає С. В. Безвух, система гарантування вкладів в Україні спрямована на захист вкладів, тобто ресурсної бази, залученої від фізичних осіб. Проте потрібно зазначити, що до ресурсної бази банківської системи входять не лише вклади фізичних осіб, а й вклади інших суб'єктів економіки (наприклад, банків, суб'єктів господарювання та ін.) [2, с. 152].

С. М. Аржевітін зауважував на необхідності у реформуванні системи гарантування вкладів, що передбачає обґрунтоване оцінювання її ризиків та основних параметрів [1, с. 3]. В. І. Огієнко та І. В. Серветник акцентували увагу на забезпеченні фінансової стійкості системи страхування депозитів, яку визначають як стабільність її функціонування, що базується на фінансовій достатності коштів системи страхування депозитів у сукупності з наявністю законодавчо закріпленого механізму оперативного покриття дефіциту коштів, як прогнозованого, так і такого, що виникає після настання страхового випадку [6, с. 318].

Економічна нестабільність держави призвела до прийняття Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI, що дало змогу реформувати діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для захисту прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри та стимулювання залучення коштів у банківську систему України (ч. 2 ст. 1 Закону України № 4452-VI від 23.02.2012 р.). Основні новації зазначеного Закону, порівняно із Законом України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 р. № 2740-III, наведено в таблиці 1.

Як впливає з даних таблиці 1, система стра-

хування депозитів України значно змінюється, що є однією з умов надання Світовим банком України другого траншу кредиту (350 млн дол. США) у межах програми реабілітації фінансового сектору.

Однією з ключових новацій є передання Фонду права Національним банком України, відповідно до абзацу 8 частини 2 статті 4 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI, на проведення процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, у тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організацію відчуження активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку. Це дасть змогу Національному банку України сконцентруватися на підтриманні стабільності національної валюти, що є його основною функцією. Проте взаємодія Національного банку України та Фонду підтримуватиметься шляхом делегування Національним банком України своїх представників до адміністративної ради ФГВФО (абз. 2 ч. 2 ст. 5 Закону України № 4452-VI від 23.02.2012 р.).

Термін здійснення відшкодування скоротиться з 2 місяців до 7 днів з дня прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку. При цьому скоротиться термін дії тимчасової адміністрації з одного року до 3 місяців, а для системоутворюючих банків – з 18 до 6 місяців.

Інтерес становить новація щодо скасування матораторію на повернення вкладів фізичним особам у межах гарантованої суми під час дії тимчасової адміністрації за депозитними договорами, термін дії яких завершився.

Відповідно до абзацу 15 частини 1 статті 2 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI, система гарантування вкладів фізичних осіб – сукупність відносин, що регулюються цим Законом,

Таблиця 1

Порівняльна характеристика законів України № 2740-III від 20.09.2001 р. та № 4452-VI від 23.02.2012 р.

Критеріальна ознака	ЗЕ «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 р. № 2740-III	ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI
1. Регуляторні функції ФГВФО	Відсутні	Введення тимчасової адміністрації та виведення неплатоспроможних банків з ринку
2. Термін відшкодування	2 місяці	7 днів
3. Термін дії тимчасової адміністрації	1 рік (для системоутворюючих банків – 18 місяців)	3 місяці (для системоутворюючих банків – 6 місяців)
4. Ставка страхових внесків	Фіксована	Диференційована залежно від ступеня ризику банку та валюти депозиту
5. Кредитування ФГВФО	Первинне та вторинне кредитування не розмежовуються	Первинне кредитування здійснює Національний банк України, вторинне – уряд
6. Відповідальність власників банку	Відсутня	Субсидіарна відповідальність
7. Орган встановлення максимального розміру відшкодування	Верховна Рада України	Адміністративна рада Фонду

суб'єктами яких є Фонд, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, банки та вкладники.

Згідно із Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI повноваження кредиторів системи страхування депозитів розмежовуються. Національний банк України здійснюватиме первинне кредитування ФГВФО для підтримання поточної ліквідності

проблемних банків. При цьому уряд проводитиме вторинне кредитування, покриваючи розриви у фінансуванні.

Застосування диференційованих страхових ставок має два аспекти. З одного боку, розмір ставки залежатиме від рівня ризикованості діяльності банку. З іншого боку, на розмір регулярного збору впливатиме валюта депозиту, що стимулюватиме уповільнення процесів доларизації економіки Укра-

їни.

Згідно з Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. № 4452-VI встановлюється субсидіарна відповідальність держави та власників банків, яку останні повинні нести в разі, коли їх дії чи бездіяльність призведе до збитків і/чи зашкодить інтересам вкладників. Як цілком слушно зауважує А. Пригожина, ця норма не діятиме без підвищення якості судової системи та посилення регулювання банківського сектору щодо розкриття інформації про реальних власників, наглядю за інсайдерським кредитуванням тощо [8, с. 351].

У Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» № 4452-VI від 23.02.2012 р. залишили без змін відсутність гарантій за депозитами у банківських металах, базуючись на зацікавленості НБУ зменшити привабливість таких заощаджень, ураховуючи той факт, що це різновид валютних вкладів. Хоча світова практика вказує на можливість покриття Фондом ризиків за ними. На сьогодні для збалансування грошово-кредитної політики ризику за цим видом депозитів включати до покриття Фондом не доцільно.

Максимальний розмір депозиту, що підлягає відшкодуванню, має потужний психологічний вплив на вкладників, підтримуючи певний рівень їх довіри до банківського сектору. В Україні за час існування системи гарантування банківських вкладів розміри відшкодувань значно збільшилися: з 500 до 200 000 грн (таблиця 2).

Для гарантування вкладів застосовується страхування депозитів, що створює гарантії вкладникам у випадку банкрутства банку та підвищує ступінь довіри до банківської системи. До поширення кризи в Євросоюзі та Україні діяли системи захисту вкладів з обмеженою сумою гарантування: у Євросоюзі – 20 000,0 євро, в Україні – 50 000,0 грн. Проте фактично у країнах Європейського Союзу гарантована сума вкладу не була 20 000,0 євро, оскільки Директивою 94/19/ЄС було встановлено обмеження в розмірі 90,0 %, тобто розмір відшкодування становив 18 000,0 євро [2, с. 152]. Після кризи 2007–2009 рр. системи страхування депозитів багатьох країн посилили захист вкладників шляхом збільшення суми покриття або скасування франшизи. Так, 19 країн запровадили 100-відсоткову гарантію

Таблиця 2

Етапи збільшення розміру відшкодувань банківських вкладів в Україні

Етап	Підстава для збільшення розміру відшкодування	Розмір відшкодування, грн
1-й	Указ Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України» від 10.09.1998 р. № 996/98	500
2-й	Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» № 2740-III від 20.09.2001 р.	1 200
3-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» № 15 від 14.11.2002 р.	1 500
4-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» № 24 від 17.09.2003 р.	2 000
5-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» № 30 від 22.04.2004 р.	3 000
6-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» № 38 від 21.04.2005 р.	5 000
7-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» № 43 від 31.01.2006 р.	8 000
8-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» № 46 від 24.05.2006 р.	15 000
9-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» № 4 від 14.08.2007 р.	50 000
10-й	Закон України «Про першочергові заходи запобігання наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31.10.2008 р. № 639-VI (639-17) Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 17.11.2010 р. № 2	150 000
11-й	Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 21.08.2012 р. № 27	200 000

вкладів на період кризи; 22 країни збільшили суму покриття вкладів; 7 країн запровадили тимчасові заходи щодо збільшення суми покриття [8, с. 351]. Європейське співтовариство збільшило суму покриття з 20 000 до 50 000 євро на початку кризи, а відповідно до Директиви ЄС 2009/14/ЄС цей показник було збільшено до 100 000 євро. Це, можливо, свідчить про неадекватність попередніх розмірів лімітів щодо їх достатності для підтримання фінансової стабільності. Одні країни збільшили розмір відшкодувань у 2,5 разу (Австрія, Німеччина, Болгарія, Латвія, США), інші – у 5 разів (Бельгія, Греція, Ірландія, Іспанія, Нідерланди). Незначне збільшення відбулося у Великобританії (1,4 разу), Росії (1,8 разу) та Польщі (2,2 разу). Казахстан та Індонезія здійснили безпрецедентне збільшення – в 7,1 та 20 разів відповідно. Як

бачимо, спостерігаються значні відмінності між країнами щодо зміни максимального розміру відшкодування після глобальної кризи. Це зумовлено відмінностями:

- попередніх розмірів страхового відшкодування;
- структури депозитів за розмірами;
- рівня занепокоєння вкладників.

В Україні, відповідно до Закону України «Про першочергові заходи запобігання наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31.10.2008 р. № 639-VI (639-17), максимальний розмір відшкодування було збільшено втричі – до 150 000 грн. Ця норма мала тимчасовий характер (до початку 2011 р.). Згідно зі статтею 26 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р.